

פרופ' רבקה פלדחי, חברה של כבוד ברשימה השחורה

פרופ' פלדחי, מבכירי החוקרים בישראל, נזרקה ברגע האחרון מפגישה של נציגות האקדמיה הישראלית והגרמנית עם הקנצלרית מרקל ורה"מ נתניהו

דליה קרפל 14.12.2012 06:02

קשה להתעלם מהאירוניה הדקה בכך שפרופ' רבקה פלדחי, שהקדישה חלקים ניכרים מעבודת המחקר האקדמית שלה לגלילאו גלילאי, מי שנלחם על האמת המדעית שלו, דווקא היא עומדת במרכז של פולמוס על אמת - פוליטית במקרה זה - וכמוהו, משלמת עליה את המחיר. שלוש או ארבע דקות בלבד אמורה היתה להימשך הופעתה של פלדחי בפני קנצלרית גרמניה, ראש ממשלת ישראל, ועוד כמה אנשי אקדמיה משתי המדינות. כמו כל מי שהוזמן לאותו אירוע בשבוע שעבר בברלין, היא תיכננה לדבר על הפרויקטים עליהם היא עובדת - פלדחי היא חוקרת של ההיסטוריה של המדעים והרעיונות - ועל שיתוף הפעולה האקדמי שלה עם גרמניה. הכל היה מוכן לטקס השגרת, אבל פלדחי הפכה לקורבן נוסף של אווירת כל העולם נגדנו שאופפת את ממשלת נתניהו. פרופ' פלדחי, ראש מרכז מינרבה למדעי הרוח באוניברסיטת תל אביב, הודרה מהטקס על ידי נתניהו ועושה דברו, ראש המטה לביטחון לאומי יעקב עמידרו, יממה בלבד לפני האירוע. וכמו הבנייה המתריסה בשטחים, הטקס הפעוט והפורמלי הפך לפתע לאירוע תקשורת רועש: התקשורת הגרמנית התמקדה בפרשה המביכה במקום בפגישת מרקל-נתניהו, ופלדחי התראיינה מתחת לכל עץ רענן, ואגב כך הפכה לסמל של השמאל הרדיקלי. והיא, היא בכלל לא ידעה שהיא כזאת. למעשה, כשנחתה בארץ לאחר מכן, הפעולה הראשונה שעשתה בבית היתה לבדוק במחשב שלה על איזה עצומה חתמה ב-2002, שבגללה יצא הקצף של אנשי הימין עליה.

איך קרה שממש ברגע האחרון נודע לנציגי ממשלת ישראל על חתימתך על עצומה מלפני עשור?

“באמת לא ברור. הרי אני לא סלב ואני לא מופיעה בתקשורת. הם היו צריכים לחפש אחרי. הרי השם שלי לא אמר להם כלום. לדעתי זה מראה שיש להם רשימות שחורות’. לא הרי דינו של מוניטור אקדמי כדינה של ממשלה שעושה שימוש בחומר כזה. והמבין יבין.”

בשבת שעברה לפנות בוקר פלדחי נחתה בארץ. מותשת וסחוטה לאחר שלושה ימים ללא שינה ומאירוח של אינספור אנשי תקשורת גרמניים שפקדו את הדירה בה שהתה בברלין. בשיחת הטלפון הראשונה שלנו קולה נשמע צרוד ומתוח.

“לא נפגעת באופן אישי מנתניהו”, היא אומרת. “כי ראוי שתעריך את מי שפוגע בך. מאוד נפגעת כאזרחית. זו פגיעה בתדמיתה של ישראל כמדינה נאורה, ובהחלט אכפת לי מתדמיתה של ישראל. לא יכול להיות שאחרי שהוזמנתי כמדענית ובגלל שחתמתי על איזו עצומה שנתניהו התייחס אליה באירוע, מבטלים את השתתפותי. זאת הפרה חמורה ואמיתית של החופש האקדמי ושל חופש הדיבור.”

שני עמיתיה לשולחן העגול בברלין, פרופ' ראובן עמיתי, דיקן הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה העברית בירושלים, ופרופ' סטיב ויינר, מנהל מרכז קימל למדעי הארכיאולוגיה במכון ויצמן למדע, לא שתקו נוכח הדרתה של פלדחי ובמהלך האירוע הם ביטאו את מחאתם באוזני נתניהו על הפגיעה החמורה בחופש האקדמי בישראל. ויינר אף הצהיר שאין בכוונתו להציג את מחקרו האקדמי בפני

מרקל ונתניהו. התקשורת הגרמנית והאירופית חגגה, ואפילו מרקל עקצה בעקיפין את נתניהו כשדרשה בשלומה של פלדחי דרך עמיתיה.

תמונות נהדרות בשלג

בקצה הירידה במדרגות הבניין בירושלים מגיעים לגינה מטופחת שהסיגליות פורחות בה. דירת הקרקע הנעימה, בה מתגוררת פלדחי עם בעלה המשפטן, פרופ' מרדכי קרמניצר, מראשי המכון הישראלי לדמוקרטיה, מלאת אור ובוהקת בלובנה. על הקיר הדפס של אביבה אורי וציור מקורי של משה קופפרמן, פרטי אספנות ממסעותיה של פלדחי בעולם מונחים ליד ספרי אמנות והיסטוריה. למרות שהיא זועמת, פלדחי לא הרימה את קולה ולו פעם אחת במהלך הראיון כולו. את ההזמנה לאירוע, היא מספרת, קיבלה בכתב לפני כמה שבועות משגרירות גרמניה בישראל. אחר כך הגיעה גם שיחת טלפון עם ד"ר יוטה איליכמן, היועצת המדעית של השגרירות. פלדחי הוזמנה לקחת חלק באירוע שולחן עגול, ב-6 בדצמבר בבוקר, במסגרת פגישת הממשלות הישראלית והגרמנית. ערב קודם התקיימה קבלת פנים חגיגית שאירגן שר החוץ הגרמני גידו ווסטרוולה. גם ממנו פלדחי נאלצה להיעדר.

כשהגיעה ההזמנה מהשגרירות הגרמנית פלדחי שמחה. כמי שאומרת על עצמה שהיא "נמצאת כבר 25 שנה בביזנס של שיתופי פעולה בתחום המדע והמחקר עם גרמניה", היא קישרה בין הבחירה בה לבין אירוע שהתרחש ב-2008 שעליו גאותה: "לא היו לפני כן מרכזים למדעי הרוח בארץ, ואני ועמיתיי, עדי אופיר וראיף זריק, זכינו בתחרות על מענק למימון מכון ללימודים הומניסטיים, שהוכרזה על ידי הממשלה הגרמנית לרגל מלאת 65 למדינת ישראל. שרת המדע והחינוך של גרמניה, ד"ר אנטה שוואן, העניקה לנו בארץ את הפרס, והמענק בסך ארבעה מיליון יורו ניתן לאוניברסיטת תל אביב, ובסיועם הקמנו מכון לתפארת. זאת הסיבה שנבחרתי לשבת באירוע בברלין. "מכון מינרבה למדעי הרוח הוא הראשון מסוגו בארץ, ואנחנו מארחים בו חוקרים מכל האוניברסיטאות בארץ. משנות התשעים היו לי פרויקטים גדולים בשיתוף עם חוקרים גרמניים, ובהם פרויקט על נאורות במזרח התיכון בשיתוף עם המכון ללימודים מתקדמים בברלין שנמשך ארבע שנים ונכתבו עליו מאמרים ב'די צייט', ופרויקט במימון הקרן הישראלית-גרמנית על מדע והוראת מדע, ובמיוחד מכאניקה בתקופת המהפכה המדעית".

יחד עם פלדחי נבחרו לדבר באירוע פרופ' עמית, פרופ' ויינר ושלושה אנשי אקדמיה גרמנים. לכל ראש ממשלה היו שני מלווים נוספים. מן הצד הישראלי באו ראש המועצה לביטחון לאומי יעקב עמידור, והיועץ המדיני של נתניהו, רון דרמר. פלדחי התכוונה לדבר בטקס על הפרויקט החדש שלה שכותרתו "מדעי הרוח לאן", וחוקר כיצד הפכו העיסוק באדם ובחברה למדע, ומה הממד הביקורתי של המדע הזה.

האם באיזה שהוא שלב התלבטת האם לקחת חלק באירוע, בגלל ההקשר הפוליטי?

"התלבטתי וגם אמרתי לד"ר איליכמן שאם הם רוצים לנקוט בקו דיפלומטי הולם כלפי נתניהו יכול להיות שאני לא האדם הנכון מכיוון שאני ביקורתית. היא אמרה שהם מודעים לכך. הסקתי ששני הצדדים, הישראלי והגרמני, מבינים שהאירוע אמנם מאורגן על ידי פוליטיקאים שרוצים לקבל מן הסתם הוכחה שישראל משתפת בשיח הבינלאומי בנושאים מדעיים, אבל הוא יתמקד במחקר ובמדע בלבד.

"מצד אחד היה ברור לי שמדובר באירוע פוליטי עם תוכן מדעי, אבל לכל תוכן מדעי או תרבותי אחר יש גם הקשר תרבותי-פוליטי. מן הצד האחר, כדי לתפקד בעולם המדעי יש לכבד את האוטונומיה של המדענים. לא יהיה מדע בחברה שלא מכבדת את האוטונומיה הזו. הנחתי, שלא בצדק, שגם הצד השני יכבד את ההפרדה בין המדע לפוליטיקה. לו ידעתי שהזמנתי מותנית בהסכמתו של נתניהו בוודאי שלא הייתי נענית. התכוונתי לדבר רק על עבודתי האקדמית ועל שיתופי הפעולה המוצלחים שהיו לי ושהיו לישראל עם גרמניה מאז שנות החמישים. מרכזי מינרבה - המרכז שלי הוא אחד מכ-30

מרכזים כאלה - פעלו בארץ עוד לפני שכוננו יחסים דיפלומטיים בין המדינות, והם שינו את פני המדע בארץ".

יום לפני האירוע צלצלה ד"ר איליכמן מהשגרירות בישראל לפלדחי ששהתה בברלין ושאלה אותה האם היא יושבת או עומדת. היא בישרה לה על החלטתו של עמידרו (ונתניהו) לבטל את השתתפותה.

ביום חמישי שעבר בבוקר, כשהאירוע החגיגי התקיים בלעדיה, פלדחי התלבשה חם ויצאה לסייר בברלין. "יש לי תמונות נהדרות שלי בשלג. נהייתי מאוד", היא מספרת. עמיתיה עידכנו אותה על שהתרחש באולם: "סיפרו לי שמרקל התייחסה לביטול השתתפותי וציינה שערב קודם בפגישתה עם נתניהו היא העלתה את העניין, אבל הבינה שזאת עמדתו וכיבדה זאת. כלומר בגלל שהוא התקש שלא אופיע, המארחים כיבדו את נתניהו שאמר בנאומו שחיילינו אף פעם לא פגעו באף אחד וטוהר הנשק נשמר וכו'".

השתתפותך בוטלה בגלל שחתמת על העצומה מ-2002 של ארגון "הקמפוס לא שותק" שבה הצהירו כמה מאות חברי סגל מהאוניברסיטאות בארץ שהם "מעריכים ומכירים תודה לאותם טייסים וחיילים אמיצים המצייתים לקול מצפונם ומסרבים לקחת חלק בהרג ודיכוי של עם אחר". מה חשבת, ששכחו לך את זה?

"במשך שנים אני מתנגדת לכיבוש, ובמיוחד להפרות של החוק הבינלאומי. חתמתי על עצומות בעניין זה, כשם שחתמתי על עצומה שמתנגדת להקמת אוניברסיטה באריאל. הייתי פעילה מאוד בהתנגדות לניסיון הנואל לסגור את המחלקה לפוליטיקה וממשל באוניברסיטת בן גוריון. אני לא מתביישת, כי אם גאה בכל אלה.

"לביבי יש כל הזכות שבעולם להחליט לפני שמזמינים אותי האם אני מתאימה או לא. תחילה לא זכרתי באיזו עצומה מדובר וכשבדקתי עם שובי נזכרתי. אכן היוזמה היתה של מרצים באוניברסיטאות ובמכללות מכל הארץ לתמוך בסטודנטים ומרצים באוניברסיטה העברית, שסירבו לעשות מעשים פוגעניים בשטחים. החותמים הציעו את עזרתם לאותם סטודנטים שיש להם קשיים לימודיים, כלכליים ואחרים בעקבות זאת. עצומה עליה חתמו בכירי המדענים בארץ, בהם ראש האקדמיה הלאומית למדעים מנחם יערי, חתן פרס ישראל איתמר פרוקצ'ה, הנשיא לשעבר של האוניברסיטה הפתוחה גרשון בן שחר, שקיבל גם את פרס א.מ.ת. שהוא פרס ראש הממשלה. האם גם אותם היו מחרימים? כאן נכנס גם אלמנט ג'נדריאלי ברור. אין לי ספק שאילו הייתי גבר לא היו מעזים לנהוג כך.

"למיטב ידיעתי ממה שהתרחש בשולחן העגול, נתניהו האשים אותי בהסתה של טייסים וחיילים. האם זו הסתה? זה פשוט כיבוד של חופש המצפון של אנשים שמסרבים לעשות מעשים שלא ייעשו, וגם להפר את החוק הבינלאומי. תנסי להשוות את היחס אלי ליחס שמקבלים סרבני הימין: דואגים שהם לא ישתתפו בפעולות שמנוגדות למצפון שלהם, כאשר הם אלימים הם מקבלים חנינה, וגם מוחקים את עברם הפלילי. אני, לעומת זאת הפכתי פתאום ל'אויב העם'. מי שלא מסוגל להבחין בין מבקר לאויב, לא ראוי להיות מופקד על ביטחון המדינה".

צוטטת כמי שאמרה "אני רואה את עצמי ציונית פטריוטית לא פחות מביבי ועמידרו".

"אני ציונית במובן שאני חושבת שנוצרה פה חברה אינטימית שמבוססת על מורשת תרבותית והייתי רוצה לשמר זאת, כמובן, בדיאלוג עם הפלסטינים ובשיתוף איתם. כל דיאלוג תרבותי כזה מעשיר את שני הצדדים ובמשך שנים אני תורמת לניסיונות לכוון שיתוף אמיתי, לא רק פורמלי, אלא חברי ומכבד, בין ישראלים לפלסטינים. מן הסיבות הללו הייתי לצנינים בעיני נתניהו והחבורה סביבו, אשר בגסות רוח ובברוטאליות שאין דומה לה גרמו לי לסבול עלבון ציבורי, ולא אישי. כאמור אני לא מעריכה מספיק את נתניהו ואת עמידרו כדי להיעלב מהם, בביטול הזמנתי.

"הממסד הזה הכין לעצמו 'רשימות שחורות' של אנשים, באמצעות המוניטורים שעוקבים אחרי הפעילות של חתימה על עצומות, השתתפות בהפגנות, כתיבת מאמרים בעיתונים - במיוחד של

אינטלקטואלים וחוקרים שיודעים לחשוב מחשבה ביקורתית. כך אנחנו הולכים ומתקרבים לאפלה שמשתררת פה. אמצעי המידוע היום מאפשרים לאנשים הללו ללחוץ על כפתור, לשלות כמה פרטים על פעילות, ומבלי להקדיש שנייה לניתוח עמדתי המורכבת בנושאים הללו פשוט לפסול אותי. יותר מכל, המעשה הזה מעיד על אווילות בלתי רגילה: הרי נתניהו יכול היה להציג אותי כמבקרת של השלטון ולתת לי לדבר שלוש דקות על המפעל המחקרי שלי. במקום זאת הוא הציג לראווה בפני כל העולם - והדברים התפרסמו ממש בכל העולם - את ה'נאורות' שלו, שעליה דיבר בחלק הראשון של המפגש, כמו בנאום שנשא באו"ם לפני כמה שבועות. האם בידי אנשים כאלה אנחנו רוצים להפקיד את עתידנו? האם זו דאגה לביטחון המדינה?"

המבקר מוגדר כאויב

נשיא אוניברסיטת תל אביב, פרופ' יוסף קלפטר, שלח ביום חמישי שעבר מכתב לשר החינוך גדעון סער, ומחה על ההחלטה למנוע מפלדחי להשתתף במפגש של ראשי המדינות: "אנו מצרים על כך, שחוקרת מוערכת שלנו, שהוזמנה לשאת דברים על מחקר, ביחד עם שורה של חוקרים נוספים, מצאה את עצמה בעין הסערה, כאשר הדי הפרשה נשמעים היטב גם מחוץ לגבולות מדינת ישראל", כתב הנשיא קלפטר לשר סער. "בשנים האחרונות מדינת ישראל הזדעקה לא אחת על מקרים בהם אנשי אקדמיה וחוקרים ישראלים הוחרמו בזירה הבינלאומית על רקע פוליטי. מצערת מאוד העובדה שעתה מדינת ישראל היא זו שמחרימה חוקרת ישראלית בזירה הבינלאומית על רקע דעותיה הפוליטיות".

יו"ר ועד הסגל האקדמי פרופ' אלי ויץ הפיץ לפני כמה ימים את הסיפור ומאז מתנהלים ברשימת התפוצה שלו במייל חילופי דברים בעניין. פרופ' איתמר אבן זוהר מהיחידה למחקר התרבות באוניברסיטת תל אביב, המופקד על הקתדרה לסמינטיקה על שם פורטר, כתב: "ההזמנה לפרופ' פלדחי נעשתה על ידי שגרירות גרמניה, לא על ידי שום גורם ישראלי. עמידרור 'הטיל וטו' על ההזמנה ופגע בכך במדינה המזמינה. איש אינו מבקש מעמידרור או מכל אדם אחר להזמין אנשים שדעתו אינה נוחה מהם, אבל ההתערבות הגסה בשיקולי המזמינים (אלה המממנים והתומכים בהרבה פרויקטים מחקריים המשותפים לישראלים ולגרמנים) מראה שעדיין לא הבינו כאן מה פירוש הדבר להיות חברים בקהילייה הבינלאומית, ואפילו לרצות להיות בה חברים מועדפים. פרופ' פלדחי היא ראש מכון מינרבה באוניברסיטה, שהוקם על בסיס תחרותי, ובמימון ממשלת גרמניה. האם הצעד הבא של עמידרור צריך להיות סגירת המכון? שליחת ראשי המכון לחינוך מחדש במחנה בנגב (יש מחנה כזה העומד עכשיו ריק מאדם ופנוי לקליטת אינטלקטואלים)?"

פרופ' פלדחי, האם בשלב הבא אנחנו צפויים ל"שריפת ספרים", באופן מטפורי? "שריפת ספרים מטפורית כבר מאחורינו. לא מזמן נפסל ספר אזרחות בתואנת שווא שנמצאו בו שגיאות: כאילו שיש ספר אחד בעולם שאין בו שגיאות. האחראי ללימודי האזרחות במשרד החינוך, אדר כהן, פוטר. אני יודעת באופן ודאי שבמשרד החינוך שורר פחד. זה מצטרף לניסיונות לסגור את המחלקה לפוליטיקה וממשל באוניברסיטת בן גוריון בתואנת שווא שהם לא מספיק מצוינים. אין לי ספק שהם מצוינים, כפי שברור מעשרות מכתבי תמיכה עליהם חתמו מאות מלומדים מתחומם בעולם. הסיבה האמיתית לצעד הזה, כמו גם למקרה שלי, הוא הניסיון לחסל את הקול הביקורתי בארץ. לשם כך יש טשטוש של הגבול בין ביקורת לאויבות. מי שמבקר מוגדר כאויב. יש פה מערכה מתוזמרת היטב שפועלת גם כדי לחסל את העיתונות החופשית.

"נתניהו נתמך על ידי ישראל היום", שממומן בכסף יהודי-אמריקאי ופגע בעיתונים אחרים מבחינה כלכלית (גילוי נאות: ישראל היום מודפס ומופץ על ידי 'הארץ', ד"ק). זה מצטרף להשתלטות על רשות השידור, לחוקים האנטי-דמוקרטיים שכבר נחקקו בכנסת הקודמת ויקודמו ביתר מרץ בכנסת הבאה עם נתניהו וה'שותפים הטבעיים שלו', חלקם גזענים גלויים נגד זרים, נגד ערבים, נגד מזרחים משורותיהם שלהם - ראי בתי הספר בעמנואל - שינצחו בבחירות. זה גם מצטרף לניסיונות לנטרל את

כוחו של בית המשפט העליון. יש פה מערכה מתוזמנת היטב לקעקע את המשטר הדמוקרטי בישראל. מי שמתנהג כמו משטר אפל ונראה כמשטר אפל הוא משטר אפל".

אם כך בעצם לא הופתעת מהדרתך?

"לו ביבי היה ז'בוטינסקי אמיתי הוא היה אומר, 'יש לי פה גברת שדעותיה הפוליטיות שונות לגמרי משלי אבל היא מצטיינת בעבודתה המדעית ומעצם בחירתה באתי לומר לכם שאנחנו נאורים'. הרי הנאום שלו היה על הנאורות, הפתיחות והדמוקרטיה הישראלית במיוחד בנושאים של המדעים. במקום זה הוא נימק את ביטול השתתפותי בחתימה על עצומה שחתמו עליה ה-top של המדענים בארץ. כשהסתכלתי בשבת על העצומה ברשת, ראיתי שבהמשך מישהי כתבה על רשימה של בוגדים שנמצאת באתר של פעילי הליכוד. טוקבקיסטים הגיבו לרשימה הזאת ואומרים שצריך להרוג את כולם. הרשימות השחורות והדיסקורס המסית שמעצב אותנו כבוגדים לוקחים אותנו למקום רע".

האם לדעתך חברי ועדת החינוך של הכנסת מעוניינים לטהר את האוניברסיטאות מהמרצים הפוסט ציונים?

"לא לטהר אבל בהחלט להשתיק כל קול ביקורתי. אני לא פוסט ציונית. ציונות אמיתית היא כיבוד של האחר והייתי שמחה מאוד אם היו קוראים למדינה הזאת ישראלית ודמוקרטית. נתניהו ועמידרו הורסים את ישראל כמדינה שיש לה לגיטימיות של רוב ליצור לעצמו איזו מסגרת שבה ניתן לחיות חיים אינטימיים. הם הורסים את הדמוקרטיה שלה ולכן אני חושבת שאני ציונית יותר גדולה מהם". נתניהו דוח מן הסתם גם שפלדחי חתמה על העצומה נגד הקמתה של אוניברסיטה באריאל. "הקמת האוניברסיטה באריאל היא אקט פוליטי מובהק שהפר את כל הכללים האקדמיים", אומרת פלדחי. "הקימו מל"ג מיוחד שיחליט בענייני השטחים. בשעה שמנסים לסגור את המחלקה לפוליטיקה וממשל באוניברסיטת בן גוריון בנימוקים של בקרת איכות, מקימים אוניברסיטה ללא בדיקה רצינית של הרמה האקדמית. לדבריו של פרופ' מנאל טרכטנברג, ראש הוועדה לתכנון ולתקצוב, שבדקה את איכותה של האוניברסיטה, בוועדה הזו לא ישב אף מומחה מחו"ל. לא בדקו את הצורך באוניברסיטה באריאל מול הצורך באוניברסיטה במקומות אחרים, אולי בגליל. ברור שהתנגדתי".

אולי באמת יש יותר מדי אנשי שמאל באקדמיה?

"זה לא יעזור להם. אנשי השמאל באקדמיה הגיעו לשם לא בגלל עמדותיהם הפוליטיות, אלא כי הם אקדמאים. אני עדיין מאמינה שלאקדמיה הישראלית יש קריטריונים ברורים של איכות ומי שהגיע לשם הגיע בזכות יכולתו האקדמית. עם השמאלנים הקיצונים הם גמרו מזמן, וכרגע הם מנסים להרוס את היכולת לבקר ולעשות רפלקסיה על מה שמתרחש במדינה. רלי אזולאי, שהעמידה תלמידים ואחרי 12 שנה באוניברסיטת בר אילן לא קיבלה קביעות, בעצם גורשה מהארץ. או שאתה נהיה בני מוריס ואתה מציינת, או שאתה עף".

מי הביע בך תמיכה אחרי האירוע?

"מי לא? החל בנשיא אוניברסיטת תל אביב שצלצל אלי לברלין, הרקטור והדיקן של האוניברסיטה, נשיא האוניברסיטה העברית ונשיא ועד ראשי האוניברסיטאות. הרבה עמיתים מהאוניברסיטה שלי ומאוניברסיטאות אחרות כתבו לי, כמו תלמידים שלי בהווה ובעבר. רבים מהם אנשים שלמדו איתי בעממי ובתיכון. גם אזרחים כתבו לי שבעיניהם אני עדיין מייצגת קול שפוי ונאור והלוואי וירבו כמותי. המדענית הגרמנית שהשתתפה בשולחן העגול צלצלה אלי, וכתבה לי מייל מאוד אוהד. סוזן אנדרביץ, פרופסור ללימודי ערבית באוניברסיטת היידלברג שנבחרה על ידי המל"ג לשבת בראש ועדת הערכה של לימודי הערבית בארץ, התפטרה מתפקידה בעקבות הפרשה הזו, וכתבה לי על כך. "וכמובן, הקנצלרית מרקל שלחה לי דרישת שלום אישית באמצעות שני החוקרים הישראלים האחרים - ודווח על כך במהדורת החדשות המרכזית של רשת הטלוויזיה הראשונה בגרמניה. בגרמניה זה עניין משמעותי כי הקאנצלרית לא נוהגת לדבר עם אנשים, אלא אם כן יש לזה איזו חשיבות מיוחדת".

ויכוחים פוליטיים בבית

בספטמבר מלאו לפלדחי 65. "אין לי שום בעיה עם הגיל", היא אומרת. היא נולדה בתל אביב, בתם הבכורה של צבי אוביל, בן למשפחה אורתודוקסית מגליציה שהתפקד ובא ארצה ב-1934 והכיר כאן את שושנה, בת למשפחה ציונית מפולין. כשמלאו לרבקה שנה וחצי נולד אחיה יואל, מנתח לב במקצועו המתגורר בדרום אפריקה.

סיפור חייהם של הוריה וזיקתם לארץ משקף היטב את בני הדור שלהם: אמה ביקרה בארץ כבר כילדה, כשסבה ישראל שפיכלר הגיע ב-1925 לפתיחת האוניברסיטה העברית על הר הצופים. "סבי וסבתי הגיעו ארצה כקפיטליסטים. הוא פתח כמה עסקים והפסיד המון כסף. התנאים בארץ היו קשים וסבתי התקשתה לגדל כאן את ילדיהם. ב-1929 הם חזרו לפולין. אמי למדה בסניף של תיכון אליאנס בפולין וקיבלה חינוך בעל אוריינטציה צרפתית כי סבתי חשבה שהתרבות הצרפתית היא המסר האוניברסלי הראוי".

לאחר מות אביה ב-2010 פלדחי גילתה במחשב שלו את האוטוביוגרפיה שלו, שבה תיאר איך למרות שבחל בדת ובייעודו כרב, הוריו גילו פתיחות ולא כעסו כשהוא הצטרף ל"פועלי ציון" ועלה ארצה. הם הפצירו בו שלפחות ילמד באוניברסיטה העברית. "אני חוקרת עכשיו את תולדות מדעי הרוח באוניברסיטה העברית והבנתי למה הוא לא למד בה יום אחד למרות שנרשם כחוק. הוא רצה ללמוד משפטים או הוראה והחוגים הללו טרם נפתחו אז".

הוריה הוקסמו מתל אביב התוססת ונטשו את ירושלים. אביה עבד במשרד הביטחון והמשפחה התגוררה בשכונת צהלה. מגיל צעיר רבקה ספגה תרבות במינונים גבוהים. היא נשלחה על ידי אמה ללמוד צרפתית בקונסוליה הצרפתית. היא סיימה בהצטיינות את תיכון אליאנס ברמת אביב. האם הקפידה שגם שעות אחר הצהריים והערב לא יושחתו על שטויות. "ביקרתי בקונצרטים בניצוחו של ארתור רובינשטיין ושל הפסנתרן גלן גולד וכמובן הלכתי לתיאטרון ולתערוכות אמנות. אני ובת דודתי יעקובה שקרויה על שמו של דודי, בן קיבוץ ניצנים שנהרג במלחמת העצמאות, נזכרנו לא מזמן בכמויות האירועים התרבותיים שפקדנו. לפעמים זה היה סיוט נוראי, אבל גם שימש כבסיס מוצק למי שנהייתי כאדם בוגר".

עד גיל 18 היא למדה נגינה על פסנתר והתאמנה באופן מסודר וממושמע. מרדנית גדולה היא לא היתה. עד לפני 15 שנה עדיין ניגנה בפסנתר. כבר בגיל 12 היא לא חיבבה במיוחד את התרבות של אנשי הצבא שהתגוררו בשכונה צהלה. "אולי כי כבר אז היתה בי חשדנות בסיסית כלפי הממסד. הייתי בצופים ואחר כך בתנועה המאוחדת וגם הדרכת. בית הורי היה פוליטי. אמי נטתה לכיוון עמדותיה הסוציאליסטיות של מפ"ם ואילו אבא היה איש 'הציונים הכלליים' (מפלגה שעמדותיה נטו לצד הימני ליברלי של המפה הפוליטית ולימים הפכה למפלגה הליברלית ונטמעה בליכוד, ד"ק). הם לא הפסיקו להתווכח ולריב על עניינים פוליטיים, כך שהפוליטיקה היתה איכשהו על השולחן. כשהייתי בת חמש, בינואר 1952, אבא לקח אותי להפגנה בירושלים נגד הסכם השילומים עם ממשלת גרמניה, שבמהלכה מנחם בגין, יו"ר מפלגת חירות, קרא למרי אזרחי. ההפגנה היתה אלימה והשוטרים השתמשו באלות ובגז מדמיע, אבל אני זוכרת את האירועים במטושטש. במשך שנים דיברנו בבית על ההפגנה הזאת. ב-1 במאי היו באות רק שלוש ילדות לבית הספר: אני, הבת של גדעון שוקן והבת של ישראל טל - שניהם היו אלופים בצה"ל".

מתי אם כן עמדת על דעתך הפוליטית?

"אחרי מלחמת ששת הימים הגעתי מהצבא הביתה לירושלים ואמי התייחסה לכיבוש העיר המזרחית ואמרה: 'קרה לנו אסון. זה יהיה נורא אם לא יהיה פה גבול. איך נשלוט בערבים?' היא נכנסה לחדרה שמא יהרגו את כולנו וחזרה ואמרה שהכיבוש הוא אסון. הזדהיתי איתה. במהלך מלחמת לבנון הראשונה ב-1982, הפוליטיקה חדרה לחיי. הבנתי שלא אברח מזה ולא אנתק מזה ואני צריכה לעשות משהו ומאז זה התגלגל לפעילויות כחתימה על עצומות ובעיקר לכתובת מאמרים. שיהיה ברור, אני לא מזוהה עם איזה שמאל קיצוני סהרורי. הצבעתי מרצ והיו שנים שאפילו הצבעתי חד"ש".

ב-1965 היא התגייסה לצה"ל ושירתה כסמלת חינוך ותרבות במטכ"ל בתל אביב. "כשפרצה מלחמת ששת הימים ביקשו מכמה חיילות לנסוע לטבריה ללוות כתבים לקראת ההתקפה על רמת הגולן. "הייתי היחידה שהסכימה וכך חוויתי את המלחמה מקרוב". כשנה לאחר השחרור מצה"ל, ב-1968, היא ויורם פלדחי נישאו. בכורם ערן, שנולד ב-1972, הוא רופא המנהל חממת סטרטאפים ומתמקד בציוד רפואי שקשור במחלות לב. מיכל, שנולדה ב-1978, היא ארכיטקטית, ואמה גאה שהיא "עבדה בזמנו במשרד בירושלים שמתמחה בבנייה לפלסטינים ובסיוע לפלסטינים לקבל רישיונות לבנייה במזרח העיר". כעת היא כותבת את הדוקטורט שלה במחלקה לפוליטיקה וממשל באוניברסיטת בן גוריון. היא ובעלה, מהנדס אווירונאוטיקה וקצין בחיל האוויר נמצאים בדאלאס, ארה"ב, שם הוא עובד בחברת לוקהיד מרטין". הנישואים שלה לפלדחי הסתיימו ב-1998. על פרק זה בחייה היא מעדיפה לדבר בקצרה ולדבוק בעובדות היבשות. הקשר עם קרמניצר התמסד ב-2006 כשהם נישאו. לכל אחד מהם יש שני ילדים מהסיבוב הקודם.

את התואר הראשון היא השלימה בחוגים להיסטוריה וספרות אנגלית באוניברסיטה העברית. בעלה הראשון למד אז הנדסת בניין בטכניון בחיפה והם עברו להתגורר בקיבוץ פרוד שבגליל העליון ליד צפת, שם עבדה כמורה לאנגלית. בפרוד נולד בכורם ערן והיא זוכרת את חייהם בקיבוץ כחוויה יוצאת מן הכלל. היא ובעלה הראשון עברו לירושלים, ופלדחי התמנתה לאסיסטנטית של יעקב טלמון, פרופ' להיסטוריה של העת החדשה באוניברסיטה העברית.

בתקופה זו היא לקחה שיעור להיסטוריה אינטלקטואלית של פרופ' יהודה אלקנה, וראתה את האור. "הבנתי שאלקנה מחזיק מפתח לשאלה שהיתה בתוכי ולא ידעתי לנסח אותה. קראתי הרבה מאז ומתמיד והיתה בי תשוקה לתחומי תרבות והורי שתמכו בי היו גם אמביוולנטיים ולא פעם אמרו לי, 'למה את חולמת, למה את לא פה?' ואלקנה הראה לי שהמפתח טמון בקשר בין תוצרי התרבות לבין המצב הפוליטי והאתי. זה המנוע שלי מאז. אני חוקרת תוצרי תרבות, בעיקר מדע, בהקשרם הפוליטי. אני חוקרת לא רק מדע - אני עובדת על בלט מהמאה ה-17 וחוקרת את תחום המכאניקה שלימדו בבתי הספר של הישועים.

"ביום לפני שנסעתי לברלין, נתתי הרצאה במכון ון ליר לזכרו של אלקנה וציירתי את דמותו ואת הפרויקט האינטלקטואלי שלו על האנתרופולוגיה של הידע, והאימפקט שהיה לאלקנה על הסטודנטים שלו. מי שהשתתף בסמינרים שלו היה צריך להיות בעל מטען גדול של ידע בכל התחומים. לשיטתו, כאשר אתה עובד על טקסט מדעי עליך לדעת את ההיסטוריה והתרבות של התקופה כולל השירה הספרות. מהפיסיקה עד המוסיקה יש רצף אחד גדול שאתה צריך איכשהו לשחות בתוכו וזה היה גדול מהחיים".

כלומר?

"באתי מעולם מאוד ממושע ולמדני ולא הצלחתי להשיל את זה. הייתי צריכה שיגמלו אותי מהשיטות המסורתיות שהפעלתי בלימודי הפסנתר שלי. תרגול ועוד תרגול ועוד תרגול, וגם שליטה עצמית וכו'. שישחררו אותי ויגידו לי 'מהפיסיקה ועד המוסיקה, מהבלט ועד הספרות - ואת תבחרי מה צריך לקרוא וזכרי שתמיד יש קשר בין התיאוריה המדעית האזוטרתית ביותר לבין המקום שבו היא צמחה ותנסי לחבר את זה. זה היה אתגר אינטלקטואלי שמרצים אחרים לא העמידו לפני".

המחקרים של פלדחי

מגלילאו, דרך הישועים ועד העלייה הרוסית

ספרה הראשון של פרופ' רבקה פלדחי ראה אור ב-95' בהוצאת אוניברסיטת קיימברידג' ונקרא "גלילאו והכנסייה: אינקוויזיציה פוליטית או דיאלוג ביקורתי?" (Galileo and the Church: Political Inquisition or Critical Dialogue?). "תרומתו המקורית של הספר היא השחזור של הדיאלוג הביקורתי בין דת למדע שנמצא, לדעתי, במרכז הפרשה של גליליאו", אומרת פלדחי. "הספר חדשני

ומאתגר מפני שהוא לא קונה את הסיפור של העוינות הבלתי נמנעת בין דת למדע. המאה ה-19 יילדה את סיפור העוינות הבלתי נמנעת בין דת למדע. לדעתי זו אידיאולוגיה, כמו כל אידיאולוגיה אחרת. לנסיבות לידתו של הסיפור הזה אני מקדישה את ספרי השני: "גליליאו גיבור תרבות" שייצא בקרוב בהוצאת ון ליר והקיבוץ המאוחד. זהו מחקר שרלבנטי גם לבעיה של דת ופוליטיקה, וגם דת ומדע: הסירוב של חלק ממוסדות החינוך האורתודוקסיים הממומנים על ידי המדינה ללמד מדע בטענה ש"חידוש אסור מן התורה" הוא בעיה מרכזית כיום. זו אחת הסיבות שבחרתי לפרסם את הספר קודם בעברית.

ספר חדש אחר של פלדחי, לו הקדישה 15 שנות עבודה, יראה אור בקרוב וייקרא בתרגום חופשי "תיאטרון המדע בקולג' הישועי" (The Theatre of Science in Jesuit Schools). הוא עוסק בהוראת מכניקה בבתי הספר של הישועים באירופה של המאה ה-17. "בבתי ספר אלה קנו השכלה הפילוסופים הגדולים של הנאורות", אומרת פלדחי. "הם למדו להיות ביקורתיים אצל הישועים, אבל הפעילו את הביקורת שלהם על המוסדות הישועים באופן כל כך יעיל שהאפיפיור עצמו ביטל את המסדר כולו ב-1773. ובכל זאת הישועים לא נעלמו, וחלקם משתתפים בתנועות החברתיות המתקדמות ביותר בדרום אמריקה כיום.

הבייבי המרכזי שלה בימים אלה הוא מרכז מינרבה. למרכז שלוש מחלקות והמחלקה שלה עוסקת בתופעה שנקראת "הגירת ידע". "מדובר במעבר של רעיונות מתרבות לתרבות ומהקשר להקשר, מעבר שבו משתנה לא רק הידע אלא אף הזהות של נושאי הידע. דוגמה מצוינת לכך היא הרוסים בישראל. כולם הפכו ל'אינטליגנציה', מושג שברוסיה היתה לו משמעות אחרת לגמרי מישראל.